

ՍԵԴԸՑԻՆ ԹԵՐԹԵՐԷ ՖԱԳԱԿԻՆԵՐ

1. Հին հայկական զրամանք: — 2. Մշտցող նշանաւուցն եւ նարանքը: — 3. Օր. Լաւաշի բարուածները: — 4. Ժողովրդական նրգեր: — 5. Շոլոթիմք: — 6. Հայերէն պատարագի պապարութիմք: — 7. Լաւաշի բարակա բարանիմքներ: — 8. Մեր խնճուցը զրականիթիմք: — 9. Ննոնչող լորե: — 10. Փառասաններ և քարեզութիմքն: — 11. Ցափապելոց օգտութիմք: — 12. Ծորպիկարանական:

1. “Հին հայութուն դեմքերը” — “Արձագանդին մէջ” (Թիւ 26) կը կորպաքը, “Աղքարանիւն գրասեց մեջ գուշում են. ”Այստեղ իրեք եղելութիւնն պատմաւմ են, որ Հայոցան Սոնահին հողերի վրաց բանելիս — (երկաթուղը ճանապարհ) Քայիկերն այլականութեալ (հին բանեմեր, հայկական գրամենիկ կողով), որ Խոչքո առաւմ են իրաց ձեւաքից եւել է, որից հետեւ կապարաւուն իմացել է եւ պահածնել նրանցից, իսկ նրանից եւ վեր և առաջ սոսիկներութիւնը նրեւն թէ բարը սոկի դրամինիկ քաշու երկը փոխի շափ է: Այս փոփոքուրն է եւել վանական հոգի միջին նորէ փոխ ուկի դրամ, լուր միոր սոսուաթեան կը կարսուի, քանի որ ամազը թզթակար թեան մէջ՝ “պատման են ինչպէս առաւմ են եւ այս, անապայշ ահաւանախանութիւններ կան, իթէ սոսուուր լուրը, հայկական ռուբինեան սոկիներ պիտի ըլլան (որ ցար, Հոգին 8 հաստիուում է, մին վեհանցի Միթթարեանց թանգարանը):

2. Մշտցող Նորուուուր էւ հոբուանէր: Ա. Կոտորաքրսեթեամբ “Ասր Գորին” (Թիւ 39) յօգուածագիրը մնանաման կը սոսուուրէ Մշեցուց այս արարութիւնների: Մոռցուած չեն այս առաջի երկաւուն տնական երկերը: Քէպէտ շառ անգում գրաւած է երեւանական հոյ լարացաց մէջ այս նրգերի վրայ, բայց միշ շահեկանութիւններ զուրքի չէ Ա. և ի յօգուածը: Յատաշ կը բերեն ոյ եղանակն մէկը.

“Թագուոր բարսով, Հազար բարտվավ, կանչեք ի գոյ թագուոր անէ:

Թագուոր բարսով, Հազար բարսով:

Կանչեք ի գոյ թագուորոց մէր ի գոյ նստի Ս. անզանին,

Զաք զաքէի թագուոր չաքին:

Թագուոր բարսով, Հազար բարսով,”

Աշխ ընական եւ անակենթ տոպ մր, որ Խոչքու յօգուած աշիքը կ'ըսէ, “...իշէյնում է մեզ Խորենցուց Արաւաշիք եւ Սամբինին Հարանախութիւնը.”

Տեղ սոկի տեղայը ի փեսուութեան Արաւաշիքի,

Ցեղայիր մարգարտ ի հարսնութեան Սամինին, նոյն թէրթիւն 4ցու թաւին մէջ Ա. և ի կը բուն “Մշեցուց ծառ զարդ որին վայ:

3. Եր, Լայտեան յօրուանները “Մայիկ մէջ” (Թիւ 27) հայուղըական անեղեկութիւն մը կայ, Որորին “Société des Traditions populaires” օրդան “Revue des traditions populaires” ուժ սուրբի այս սորբիայ յանվարի համարում տղուած

է մի յօրուած “Հայուղառնի հին պատմական երգակերը եւ ժողովագական տանձութիւնները, վերաբորութիւններն եր. Ա.ի բազմութիւնների ապահովագրիւթիւններից միոցյ 5—6ի մէջ իշխերի եւ գանելի Հ.ի հին պատմական երգակերի երգակեր եւ ժողովրդական առանգութիւնների բեկորները: Այդ աղբիւնքներն են Մաք Արա կատանա (ց բետ խորենց հարած անձնուուրթիւն), Խորենցից, Վագանաւարներ, Փագառաւարներ, Քաջանաւանեանը, Քայուուրը, Հայու Ցաղանքներ, եւ ամա այդ սուումանուրթիւնների գոյուածութիւնների վայումակ վրա հրամակ վրա համարելիք մէջ, թէ վերը բերուալ հիմնականներու ուսումնամուրթիւններն եւ առանց պատմական առանց հայուցիներ կան այդ յօրուածին մէջ, առ այժմ չեւր զիմեր, քանի որ բնադիրը տեսուծ չենք:

4. Ժողովրդան երեւել: “Ասեւելքի”, մէջ (Մարտ 20) այս բնագանով յօրուած մը կայ, թէ զէք դարձիրական բարուց միարերեայ, սուոյին կը շահանէնք յօրուածին վերջին մասու. “Պողովերդական առանցութիւններ էն, ինչպէս երեւում է պէտք շարուանակիւթիւններ, մէջ թէ վերը բերուալ հիմնականներու ուսումնամուրթիւններն եւ առանց պատմականներն եւ զորովին նոր հայուցիներ կան այդ յօրուածին մէջ, առ այժմ չեւր ուկի որ բնադիրը տեսուծ չենք:

5. Հնանիւններ կը բանակին կը գըն: “Վըաւագանէն կը գըն Արձագանդին” գոյուածին բանակութիւնը կը յեւեցըն եւ մէրթ խառապի օրեր, մէրթ ամբոխն սորտուութիւնը ու մէրթ սատունութիւնը: Համ: Թիւնը մասնաւուր գոյուած մը: Պուարթ կամ մերանցիկի, հեքուած կամ զարգացանի, մէրթ կոտորեցի սեանց կոչուած աշտարակի (ըսրչ) մը ծածկեալ ներքնայարի սեաներում 975 եւ հետեւեալ որը 345 կոտր անօթներ, մէծ մասում պէտք ամանէնք, կամ սուաներ, շղթանենք, ուսունաւուր էնչիւտ, երկութիւ աշադիք կոտորենք: Պղնձ ափսիներց շառալիքն անագած չեն եւ ասոյ վայ կարգացիւմ է ս. ի գուռն նշմաննի, 150 — 160 տորուած, մէնք տեսուոր: Գուռնա է առ այժմ ճշգրտան կարգարիք հազարեւ ձեզ, աշադիք բարձրաթիւն Ասպարուսատիք հայուղառն թեան գագառ չէ ասուի: Չարմանային այս է միոցյ որ այս մասն զարդ միարանութիւնը ուժնէ շցիակը, իշխեր ներս թէեւնց եւ զատեկազններ մաննաւակ Ա. և Նշմանին մփառան ստուեսէրը պահէլ են եւ փափէլ, բայց պահուէնեան չեն վերաբար ըմբռնել թէ ինչպէտ նախական հայուցիները 150—160 տորուած հնութիւն կու առ ասոսան հորդական կհուք, ներու, որ հագել 1791 հայուցիան, եւ 1800ին Գաղպահան ներմուծուեցան,

Գերմանիա 1868ին, իսկ Ռուսաստան բնական է շատ աւելի ուշ, բայց ըստ Հանուուր, ուրեմն ինչպէս կարելի է Եվրոպանի նկաղի մը մեջ դանել այս շափերը կամ “առանձինութախն կշիռք բաւածը պարզ ռաւախն կշլոներ են, եւ կամ 160 տարւան ըսուսած հնութիւնը՝ ենթագրութիւն մըն է անհիմ”:

6. Հայերէն պատրաբէ Պատրիարքական: Ապրիլ ամայ “Մարդկի իշխն”, մէջ (Թիր 14) չշահակած էինք թէ Պր. Էմանուելի ճամփարած պատրաբին նկատմամբ խօսհրաժանութիւններ կ'ըլլան: “Արագակն, (Թիր 32) կը ճանաւանէ թէ կազմակած յանձնափառութ զեկուցում մը պատրաստելու միանք է լիջընէ մատել հրատարակութեան վրայ: Դիսիք բաղկանոյ: ո. Քառամայն (Խասեր) պարախն խօսի համար. բ. քառամայն խամար (= Gemischte Chor) խօսի համար. գ. Եռամելոյն պարախն խօսի համար. դ. Եռամելոյն յարմար՝ Եղանակուր շարականութեան նույնական: Գործին դրտութաբ պիտի բաղկանոյ 400—415 երես. իսկ նույնական տուններն 4 ամյների համար, պիտի կազմեն 320 երես. նոր ամյնեն 735. Այս մը միայն 600 օրինակ հրատարակէ կ'ուղարի: “Քններով դորիք որտեղ պատրելը, յանձնամուղով պարզէց որ եւրարական նույնական աւելի գեղեցիկ, մարտիք, մշշէ եւ համամատաբար աման պապրիւմ են ամենից լու Լոյցիկում, որ յայտն է, որ գտնուում են նաև Ավելինացի Միթթարեւան միաբանութեան պարանի գեղեցիկ առաքրութ: Դժբախտաբար վերջին առցիւրը պիշտ շաբաթարկան կ'ընկեր Միթթարեաբարակ առաք շաբաթ չկան, այլ հագարեան առաքէր, որ ամնենեին գեղեցիկ չեն: Բարերար անձ մը դրտուերէ, որ պիտի նույնիք պապրիւթեան ամբողջ ծփիքը, որ է 3600 րուբլի:

Այժ շամ կարեւոք հրատարակութեան համար մատարի կ'ընկեր, թէ առանձինն հալոցութեան կարեւոք է, վան զի՞ հայերէնի անհմասւթեամբ կ'ընաց տապարասութեան բոլորովն վախճանագործ ըլլայ, եթէ իւրաքանչիւր նույնական: Վայ գուեւեր բաներն են եւ են առաքափառութիւն կ'ըն, որ առար հրատարակիթերու ճեռաբան շատ գիւրաց կ'ընացի:

Յանձնամայսին անգամեն են թէշխապետ Եահրաբանեանց, Բժշկապետ Աւետիք բարայեանց, Յակիննեան հրատական պալատեանց:

7. Լոյցիկում յառավ բանակույներ: Բառն պայքար կը մզուի պր միջնցին ռաւասիաց երկու լոյցիկում “Մշակին եւ Արագագոնի, մշշ բառն անձանեցինք, վան զի երեակալիմանի բանակիւներն ալ անձանկանութեան պահարանքի եւ լուտանքի փոխաւեցան: Հեռաւար միթթերովն ու գիտուոց հարի է թէ բազմանք մը յայտնէ: Եղացյառ պահանութիւնը մին առնիք եւ ապօննաւոր եղանակութիւններն է. բայց մանաւանդ ուղարիք ժուման մը կ'անձնեան իւր մասնակին վասնգներն ալ: Պատիք շնորհաւորներ այն կողմնակցութիւնն որ առաջին պիտի ըլլայ, պայտիք անօգուաւ բանակիւներու իւր գեներութիւնն է. բայց մանաւանդ ուղարիք ժուման մը կ'անձնեան իւր մասնակին վասնգներն ալ:

թէ վերջին խօսքն ունենալ ուզողը իրաւունքն ալ իւր կողմէ չ'ունենար մշշ . . . :

8. Մեր նննուրոյն բրայակունիւնը: Թարգանանալին եւ ինքնագրութիւն — այս գործականութեան ինքնարցին ծիլզ, կ'ուս “Մշակու (Թիր 34) ընդ հանուսէ կամ է առել, եւ մենք մեր կարող վերջին ասաբները հրատարակած գուածքների մշշ մատանակի անել որ եւ վիպրական, գրամակիրական, բանաստեղծական հեղինակութեան վրայ, որը իրաւունք ունենար մի աշքի ընթաց զործ համարիւ: Գրականութեան մշշ միան են պերփօններ, ժամանակամիջններ, երբ խոյց տաղածների մենակույզ Հրատարակ շնչ գայիս նրանց հաւասար, կամ երանցից բարձր առազանցներ, երբ ստեղծապուրուղ միուրը կարծէ մի առ ժամանակ կամ է առնամ. եղած գործները՝ իւրեւ գեռ եւս ատանկերպաված, իրանց ընդունակութեան եւ տաղածնի գայամանական ըլլ Հաւասար, վերջնականապէս չը հասած, կամ երանցից բարձր առազանցներ ըլլ հեւաւական պատրաստութիւնը պարզ է առ մեր գրունքների շշնամից դաւր կու գուն լուսագործութեան ու ատանկերի գայամանական ըլլ Հաւասար, կ'ուս կանուլու նոր է, կը յաւելու նոր լուսագործը, “Մեր Հաւասար նոր, կը յաւելու նոր լուսագործը, որ մեր գրունքների շշնամից դաւր կու գուն շառ խոյոր, գոյցէ եւ ատանկերութ նախորդներին դրտութաբ ու բայց քանի որ այժմ չը կ'այ, որ ուրիշ ու ինքնարցին գրականութիւնը չէ կարող առ այժմ գոհարինել հասարակածնեան մասուր պահանջներին եւ նրանին թերցափիրսեան արիշ երեւ չէ մենք, բայց եթէ պատ տալ, առաջ մշշ մարգարական գրականութիւնը:

9. Ներշնչան լուեր: “Անեւելքին մշշ (30 Մարտ) խորհրդածութիւն մը կ'ընէ Տ(իդրան): Ա. Հրատարակչական եւ Բարեկործական ընկերութեան նկատմամբ “Հանու Ամօրեայի քաղաքաց լըերուն վրայ, որնցը վայ կը յաւելու նոր գիշեց քանի մը ստագրութ նօսքր, լուսուր կը հաղորդներ մեր ընթերցապաց: “Մեր Համար, որ հետու շնուռ կը մենք այդ գրախն ու մարդարիման երկու մեծ հասաւութեաններն եւ Հրատարակչը ու Բարեկործը լու յարատու աշխատութեան աթաքանցները, բաւական չէ միոյն պրոնանքի հարի մը մատացնենել: Հոյ ալ (այս նույնին է Պատիք) շնունդը միթէ Միացեան ընկերութիւններ, Հեռաւար պալատանցուց Արքանուներ, նախանձնանքների շնորհաւորներ այն կողմնակցութիւնն որ առաջին պիտի ըլլայ, պայտիք անօգուաւ բանակիւներու այդ բարաւութեան մշշ, առանց առաջիք, Տեղինակի, թագեանիւ, տա-

շանդներ կան որ վերջ կը խսմին՝ արեւադրուի ծագելի մի պէտք եւ յայտնի է թէ ամէն բանի սկզբն է գծուոր, — Aller Anfang ist schwer —, լւա սկզբաւորութեան համար մեծամեծ գումարներ բառձարի են, բայց ոչ անհամելա:

10. Դեւուուննէրն եւ — բուեւուրծութիւնն: «Մշակ», (Թիւ 36) պարզ լուր մը կը հրատարակէ: «Մեղ հազրութեամ են, որ երգչուհին Պապոյի եան եկեւ է Բագրուց Թիփին եւ գիտաւորութիւն ունի պյուսեղ տու երկու կոնցերու, առաջինը՝ իր օգտին, իսկ երկրորդը Հայոց Բարեկամածուն ընթառնեան տիգին:» Սարին 6 մանամակամ կը կարող դրահերդական նպաստակներու համար արեւելեան հայոց աղին խնճերը, որոց մասնակից կը լուսն դերասաններ ու գուսաններ (դերասանների մասին), ևս կ արեւամեան կամ աւելի միշտ կ. Պոլոյց Հայ գերասանները քանիք անգամ արդեք կը նախինն իրենց ոյժն ու ամեկութիւնը Հայ հրանգանցներու, աղքատափնամ ընկերութիւններու...:

11. Տաղապելց օտանունքն: «Պշակի», մէջ (Թիւ 36) կը կարդաց թէ ըստ «D. N. կ Պողկհովի Հանգանանիւուած է 100 լիրա, „The Christian“ լուսար ընթերցողներին 88 լ. թէսիք բարեկամներին 100 լ. Մին Հեկէն դլ. 10 տ. Ակնի կողով մը տառած է 10 լ., Բայց ասկէց Փ. Ի. Ին յանձնանաւծ է 34.000 անգո. լիրա: Կամ. Պ. Ճեռու զանգանանիւուածին 11.32.20 ամ. լ.՝ Գարդիական մարտափորւթիւնն ալ արթնացած կ'երեւոյ եւ մեծամեծ յուրեր կու ասյ հանգանանիւուած թե եան յանձնութեանն ։ Վիճնական Մի. Հանգանանիւութեան առաջին տեղեկադիրն հրատարակուեցաւ գերմ. լուսորոց մէջ. արդինքն է իր 22.000 ֆրանկ:

12. Երբէնքանունքն: Յ. Արքիար՝ որուն վրայ ծանօթութիւն տառած էինք Փետր. ի թօսին մէջ, սկսու է ժամանակին մէր գրել գործեան «Արքեւլքին մէջ: Առաջին անդամ մէր ըստ իշտութիւններին ուշ թէ լուսին կ'արդարացնէ, այս կ'երպով մը կը դերազանցէ իւր բըշով:» Քննադատութեանն ընթացութունը (Արքեւլք, 11 Ապրիլ) կը յանձնարարենք նոր բանաստեղծներու ուշադրութեան:

ԺԱՂԱՔԱԾՎ

ՊԱՎԱՉԵՎԿԵԽ ՏԵՍՈՒՐԱԳՐԻՑ

Վիճակն, 27. Ապրիլ 1896:

Հաղարականութեանն ընդհանուր վիճակն անփոփոխ մնաց այս ամիս շատերուն համար, իսկ ունաց համար նորանոր ներքին եւ արտաքին երկպառականութիւններ ծնակ:

Սպանիա: — Վէյէլը զօրավարը որ իր խստութիւններուն «անգութ», վերադիր ժառանգեց, Կ'երեւայ վերջի վերջոյ զսպէ պիտի՝ բայց — կ'ենթադրուի առ ժամանակ մի միայն — կուբացիննըր: Եթէ կէս պաշտօնական նուազիրը չի ստեր, ապստամբաց պետին՝ Մացելոյի գունդը պաշտրած է, եւ 20 օր պայմանաժամանակութ արուած է Պետին կամ անմասատոր ըլլալու եւ կամ ի ման դիմելու:

Խոտայիս: Թէ յաղթուողը՝ յաղթուողին հաշտութեան պայմաններ առաջարկէ, այս ընական կրնայ երեւալ, բայց յաղթուողն իրը յաղթող ծոռումարանէ, այս ալ Խոտայացոց եւ — անմաններու յատուկ կ'երեւայ: Բաղդիսէրա զօրավարը կ'ոգէ հաշտութիւնն կնկել, եւ կը հրաժարի չարէներու վրայ իւրաքարը, հովանական պարագան կը պաշտոնայ, եթէ որ իր արքայից ուրիշ երրուակնան տէրութիւնն մը տարածէ իրը նովանաւորութիւնը չարէններու վրայ: Կամ լրազրաց այս լրերը թանդապուշներ են, կամ արդի «քաղաքականութիւնն», ըստածք անտրամաբանական է, սակայն վերջինն հաւանականութեան ամէն նշաններն ունի:

Գարդիա: Աերթըյ «անատակ», հրատարակութէ էր արմատականաց կողմանէ, բայց անա երկու օր է Բուրժուան ալ վերջապէս ստիպուցած հրաժարի իր պաշտօնարանովը ծերակցան երեք շորս անգամ դժկամակութեան բուտտուա Բուրժուայի, բայց «իսկու պատերու», խօսած էր, վերջապէս ֆօր զաներցն ալ տեսաւ որ հարկ է վզնական բայց մ'առնուլ եւ հրաժարեցնել այս մարդն այ, որ ժամանակէ մ'ի վեր անկախ արքեւթու վարժած էր: Կ'ըստի թէ Մէկն եւ կամ Սարդիկն ներքին գործոց պաշտօնեայն, պիտի կազմէ նոր պաշտօնարանը: «Անանդապտից երկին մէջ,» — այսէս կ'անուաննն լրագիր գթաղիքնան —, նշանակութիւնն ընկի ընալ պաշտօնարաններուն փոխութը, բանի որ հաստատուն հիման վրայ գործէլ քանի մը ժամանակէ ի վեր անձա-